

За результатами дослідження можна зробити висновки, що в українській і російській мовах графічно-фонетична асиміляція англословних запозичень відбувається з одного боку за допомогою тотожних принципів, оскільки велику роль відіграє чинник спорідненості, а з іншого боку, розвиток двох самостійних національних мов впливає на те, що існують відмінності адаптації запозичень. Результати подальшої розробки зазначеної проблеми залежатимуть від лінгвокультурних факторів розвитку двох близькоспоріднених мов.

Література

Арнольд И.В. Семантическая структура слова в современном английском языке и методика его исследования (на материале имени существительного). – Ленинград: Просвещение, 1966. – 192 с. *Брицин В.М.* Проблеми зіставного дослідження російської та української мов в аспекті мовної культури / В.М. Брицин, Л.П. Дідівська // Мовознавство. – 1985. - №5. – С. 12 – 19. Интерференция звуковых систем / [Л.А. Вербицкая; Отв. ред. Л.А. Бондарко]. – Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1987. – 278 с. *Крысин Л.П.* Толковый словарь иноязычных слов. – Москва: Изд-во Эксмо, 2007. – 944 с. Сучасний словник іншомовних слів / [Під ред. Г.П. Півторак]. – Київ: Довіра, 2006. – 789 с. Толковый словарь современного русского языка. Языковые изменения конца XX столетия : более 7000 слов и устойчивых сочетаний / [ИЛИ РАН; под. ред. Г.Н. Скляревской]. – Москва.: Астрель: АСТ: Транзиткнига, 2005. – 894 с. *Фаріон І.* Правопис – корсет мови? Український правопис як культурно-політичний вибір. – Львів: Свічадо, 2008. – 120 с. *Якобсон Р.* Избранные работы / [Пер. с англ. Равлогова Е.Э, Холодович И.А., Гловинская М., Полторацкий А.И. и др.; Под общ. ред. В.А. Звягинцева; Предисл. Вяч. Вс. Иванов]. – Москва.: Просвещение, 1985. – 455 с. *Macmillian English Dictionary for Advanced Learners.* Oxford OX4 PP. A&C Black Publishers Ltd 2005.

П'ЯТНИЧКА Т.В., ЦИЦИК О.О.
(Тернопільський нац. економічний ун-т)

ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ АНГЛІЙСЬКОГО ПРЕЗЕНСА, ВИРАЖЕНОГО ФОРМАМИ PRESENT SIMPLE, УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

The article deals with the variety of means for reproducing the meanings of the English Present Simple Tense in the Ukrainian language. The choice of the language means is proved to be specified by the intension of the author's of translations to provide natural functioning of their means in Ukrainian, to reveal the conception of the originals and to preserve their artistic value.

Key words: *the English Present Simple Tense in the Ukrainian language, means for reproducing the meanings.*

Проблеми контрастивного аналізу мов та зіставлення оригінальних художніх творів і їх перекладів привертала увагу багатьох лінгвістів. Перекладні аспекти контрастивістики досліджували Ю. Жлуктенко, Р. Зорівчак, В. Бублик, В. Комісаров, В. Березинський, І. Корунець, З. Коцюба, М. Дудченко, В. Коптілов, О. Медвідь, В. Скар, К. Швачко, П. Терентьев.

Контрастивне дослідження засобів вираження теперішності в англійській та українській мовах окреслило мету даної статті: простежити мовний інструментарій передачі англійського презенту українською мовою.

Фактологічною основою дослідження стали приклади із творів У. Шекспіра, Дж. Лондона, Г. Лі, О. Уайльда та їх переклади українською мовою, здійснені Д. Павличком, М. Рябовою, М. Харенком, Р. Доценком.

Зіставний аналіз наявного матеріалу дає підстави констатувати, що презентні часові форми Simple у більшості випадків передаються в українських перекладах граматичними формами теперішнього часу. Потенційні можливості форм Present Simple (PrS) набувати своєрідного семантичного забарвлення у різних мовленнєвих ситуаціях зумовлюють їх передачу в українських перекладах іншими мовними засобами, досить продуктивними з яких є минулий і майбутній часи доконаного і недоконаного видів, оскільки завдяки їм досягається реалізація багатогранних часових, кількісно-часових, результативних і кількісно-результативних модифікацій процесуальних ознак, представлених в англійській мові головним чином часами і станами.

Слід зауважити, що вибір засобів перекладу є об'єктивно зумовленим і залежить від лінгвальних та екстралінгвальних факторів, від майстерності та мовної компетентності перекладача. Співставлення випадків вираження теперішності формами PrS і їх передачі українською мовою дає нам підстави крім вщезгаданих засобів виділити інфінітив, умовний спосіб, модальні дієслова з інфінітивом, дієприслівники, прикметники.

Передача PrS теперішнім часом представлена випадками, коли зберігається часова відповідність як англійського, так і українського дієслова, тобто повне співпадання часових значень вираженої ними теперішності. Співставлення 1624 прикладів часової форми PrS та її перекладів показує, що у 1088 (67%) випадках вона передається в українській мові теперішнім часом. Особливо чітко часова рівнозначність PrS→теперішній час прослідковується у тих випадках, коли PrS виражає теперішність періоду комунікації/ повторюваної дії або позачасову/ понятійно-якісну/ розширену/ описову/ коментуючу теперішність.

1. *Her shoulder touched his as lightly as butterfly touches a flower, and just as lightly was the counter-pressure* [London 1976; p. 198].
Вона торкнулася його плеча так легенько, як метелик **торкається** квітки, і такий же легенький був тоді його доторк [пер. Рябова М. 1986; с. 144].

2. *Nature teaches beasts to know their friends* [Shakespeare 1972; p. 1406].
Природа **навчає** звірів знати, хто їхній ворог [пер. Павличко Д. 1986; с. 555].

Закономірною є здатність PrS передавати заплановані майбутні дії. Це також властиво в окремих випадках теперішньому часові в українській мові. Проте у перекладах мають місце різного роду трансформації. Досить часто, якщо в англійській мові передана теперішнім часом футуральність сприймається семантично, на контекстуальному рівні, то в українській вона виражається граматичною категорією **майбутнього часу доконаного виду**. Перекладачі жертвують формою заради кращого вираження задуму першоджерела і його природнішого звучання цільовою мовою. Це тим більше виправдано, що не суперечить граматичним нормам української мови.

1. – *I'll keep you company. Will you alone?*
– *We stay here for the people. Fare you well*
[Shakespeare 1972; p. 1413].

– *І я піду, а ви?*

– *Ми почекаєм на народ. Прощайте!* [пер. Павличко Д. 1986; с. 572].

2. *The Missionary Society meets in the home of sister Annette Reeves next Tuesday* [Lee 1977; p. 151].

Збори місіонерського товариства відбудуться у вівторок у будинку сестри Анет Рівз [пер. Харенко М. 1986; с. 114].

Слід також зазначити, що відповідно до нормативної граматики PrS в англійських підрядних реченнях часу і умови виражає майбутню дію. В українській мові в таких випадках за правилами вживається майбутній час. У проаналізованих нами прикладах не зафіксовано відхилень від цих норм, крім заміни в окремих випадках англійських підрядних речень умови на наказову форму в українському тексті чи навпаки.

If you ask them their opinion... [Wilde 1978; p. 209].

Спитайте їх думку... [пер. Даценко М. 1976; с. 203].

Як відомо, трансформації є складовою частиною технології процесу перекладу, і вони зумовлені відмінностями між засобами вираження думки та між структурно-функціональними особливостями мовних засобів оригіналу та цільової мови. Зокрема, трансформація PrS → минулий час недоконаного виду пояснюється відмінностями у сегментації традиційними мовними одиницями позамовної дійсності.

1. – *Why? How are we censur'd?*

– *Як, за що нас ганьблять?*

– *Because you talk of pride now – will you not be angry?*

– *Ви щойно говорили про гордоці... Я продовжу, але чи не будете ображатись* [пер. Павличко Д. 1986; с. 556].

[Shakespeare 1972; p. 1406]

2. *Who sensibly outdares his senseless sword, And when it bows, stand'st up* [Shakespeare 1972; p. 1402].

Ти перевершив твердістю свій меч; Згинався він, а ти невгнутий був; [пер. Павличко Д. 1986; с. 544]

У прикладі 1 автор перекладу відкидає варіант PrS → теперішній час, як такий, що суперечить змісту. За тенденціями української мови, із вживанням слова *говорите* у теперішньому часі, фраза *тепер ви говорите про гордоці*, носила б іронічний характер, що в даному випадку внесла б недоречне забарвлення.

В основі часової трансформації у прикладі 2 також лежать функціонально-структурні відмінності англійської та української мов. Для загальної характеристики особи в англійській мові, як відомо, вживається граматична структура PrS, а функцію вираження процесу дії у період мовлення виражає PrC. В українській мові обидві функції виконує одна структура теперішності. Отож, щоб виразити задум оригіналу, автор перекладу в даному випадку вживає минулий час недоконаного виду, описуючи мужність Марція в усіх битвах з ворогом. У теперішньому часі ця фраза в українському контексті звучала б як висловлення підтримки воїну у момент тривання однієї конкретної битви – *хоч гнеться меч, та мужньо ти стоїш*.

Форми **минулого часу доконаного виду** досить часто функціонують в українських художніх перекладах як засоби передачі часових значень, властивих PrS.

1. *Everybody who brings his lunch put it on top of his desk* [Lee 1977; p. 32].

Всі, хто взяв сніданок із собою, покладіть його на парту [пер. Харенко М. 1986; с. 19].

2. *“Mother, mother,” she cried, “why does he love me so much... what does he see in me?”* [Wilde 1978; p. 63].

– *Мамо, мамо? – скрикнула вона.*

– *Чому він так палко покохав мене ... що він знайшов у мені?*

[пер. Даценко М. 1976; с. 62].

Розбіжності у вживанні часових форм в англійських художніх творах і їх перекладах пояснюються прагненням перекладачів найкраще передати українською мовою задум авторів оригіналів.

Форма *brings* прикладу 1 виражає повторювану дію. Однак наступним наказом *put it on top of his desk* вона виділяється з ряду повторюваності - хто приносить

сніданок завжди, а, отже, приніс і сьогодні, має покласти його на парту. Саме цей факт є тут основним, тому перекладач вживає форму минулого часу доконаного виду, яка точніше передає суть ситуації українською мовою.

Трансформація PrS → минулий час доконаного виду у прикладі 2 зумовлена, на нашу думку, прагненням автора перекладу досягти природності звучання українською мовою, не відступаючи від змісту оригіналу. Перекладач вдається до поширеної в українській розмовній мові фрази “*що він/вона у ній/ньому знайшов/знайшла?*” і досягає адекватнішого вираження задуму оригіналу цільовою мовою.

Досить поширеними є випадки, коли різні за своєю семантикою дієслова перекладаються українською мовою **формою майбутнього часу дієслова бути** або комбінацією *бути+інфінітив основного дієслова*. Дієслово *бути* при цьому вживається як а) зв’язка; б) допоміжне дієслово складеної форми майбутнього часу; в) повнозначне дієслово.

1. <i>He travels the fastest who travels alone</i> [London 1976; p. 110].	<i>Хто йде один, той буде перший</i> [пер. Рябова М. 1986; с. 75].
2. <i>Parker has brought out the drinks, and if you stay any longer in this glare you will be quite spoilt</i> [Wilde 1978; p. 26].	<i>Паркер уже приніс напої. Якщо ви будете довго на сонці, у вас зіпсується шкіра</i> [пер. Даценко М. 1976; с. 25].

Цікавим у плані збереження когнітивного змісту оригіналу є використання **інфінітива**, для перекладу PrS українською мовою, оскільки для цієї дієслівної форми характерне найбільш загальне вираження дії як процесу чи стану.

1. <i>And yet, perhaps because I am strangely made, I find something beautiful there</i> [London 1976; с. 145].	<i>А втім, може, то моє дивацтво – вбачати в цьому красу</i> [пер. Рябова М. 1986; с. 102].
2. <i>We work to-morrow night</i> [London 1976; с. 168].	<i>Завтра знов до ночі працювати</i> [пер. Рябова М. 1986; с. 119].

У прикладі 1 інфінітив надає реченню модальності, виражаючи характерну для Мартіна Ідена властивість сприймати красу навколишнього світу. У наступному прикладі дія, передана інфінітивом *працювати*, представлена як необхідна, немінуча, об’єктивно зумовлена. Отже, інфінітив, завдяки нейтральності форми та своїй здатності компенсувати цю нейтральність у полотні твору, наповнюється в різних контекстних ситуаціях неповторними смисловими значеннями, які підпорядковуються творчому задуму.

На нашу думку, в окремих випадках він досить вдало передає суть оригіналу, збагачуючи мову перекладу експресивністю і національним колоритом.

1. <i>Wonder what he looks like? Said Dill</i> [Lee 1977; p. 24].	<i>Хотів би я побачити, який він, – мовив Діл</i> [пер. Харенко М. 1986; с. 13].
2. <i>Why don't you just knock the front door down</i> [Lee 1977; p. 66]?	<i>Пішов би тай постукав у парадні двері</i> [пер. Харенко М. 1986; с. 45].
3. <i>Harry, I want to finish this picture today</i> [Wilde 1978; p. 21].	<i>Гаррі, я хотів би сьогодні закінчити портрет</i> [пер. Даценко М. 1976; с. 21].

У наведених прикладах автори застосовують умовний спосіб для перекладу форм PrS. Його вживання пов’язане з способами вираження гіпотетичності дії у поєднанні з різними відтінками: бажання, мрія – приклад 1, прагнення здійснити заплановане – приклад 3, спонукання – приклад 2.

Особливої уваги заслуговують темпоральні параметри конструкцій з модальними дієсловами. Оскільки англійські конструкції **модальне дієслово + інфінітив** мають часову двоплановість, то іноді, для правильного осмислення

ситуації, модальні дієслова, вжиті в англійському контексті, в українських перекладах опускаються. Наприклад:

I can't get on without you – Без Вас у мене і робота не йде, *Why should you say it?* – Чому ти так говориш?, Ще частіше зустрічаються протилежні випадки, тобто коли в українські речення вводиться модальність, якої немає в оригіналі, наприклад, *PrS* → *модальне дієслово*. Звичайно, у перекладі свобода у виборі завжди обмежена ідеєю, покладеною в основу тексту оригіналу. Але велике значення має ідентичне вираження складних переплетень інформації і асоціативних зв'язків засобами двох мов. І тому для кращого збереження оригінального авторського світобачення іноді якраз і необхідна трансформація граматичних форм.

1. *I want to renew some books at the library* [London 1976; p. 172]. *Ні, треба* книжки в бібліотеці обміняти [пер. Рябова М. 1986; с. 123].
2. *It is only shallow people who do not judge by appearances* [Wilde 1978; p. 27]. *Це тільки поверхові люди не можуть судити* із зовнішності [пер. Даценко М. 1976; с. 26].

У першому прикладі, форма *PrS* дієслова *want* виражає бажання, намір, але водночас у реченні оригіналу нею також імпліцитно виражається необхідність, яка у перекладі передається експліцитно через модальне дієслово *треба*. Цілком зрозуміло, що у прикладі 2 йдеться про вміння, спроможність людей, тому в українській мові перекладач вводить модальне дієслово *не можуть*.

Дієприслівник теперішнього або минулого часу **як засіб перекладу вносить в український художній текст певний заряд експресії, актуалізує дії, які передаються в оригіналі підрядними реченнями часу та мети. Він разом із залежними від нього словами створює ефект наочності, споглядання, поживалення.**

He'll probably come out after you when he sees you in the yard, then Scout'n'me'll jump on him ... [Lee 1977; p. 27].

Побачивши тебе у дворі, він, певно, вискочить, тоді я і Всевидько накинемось на нього... [пер. Харенко М. 1986; с. 15].

The truant lady gets 'em here 'cause she threatens 'em with the sheriff, but she's give up tryin' to hold 'em [Lee 1977; p. 41].

Це пані інспекторка заганяє їх у перший день, погрожуючи шерифом, але на цьому все й кінчається [пер. Харенко М. 1986; с. 26].

Серед різноманітних морфологічних засобів перекладу часової форми *PrS* українською мовою фіксуємо також і **прикметники**.

1. *You can't feel what I feel. You change too often* [Wilde 1978; p. 18]. *Ти не можеш відчутти того, що я відчуваю, ти занадто мінливий* [пер. Даценко М. 1976; с. 18].
2. *They feed the hungry, and clothe the beggar. But their own souls starve, and are naked* [Wilde 1978; p. 23]. *Вони годують виснажених і одягають жебраків, але їхні власні душі голодні й голі* [пер. Даценко М. 1976; с. 22].

Речення 1, 2 виражають ознаки, статичні властивості чи ступінь вияву якості, які властиві певним особам. В оригіналі ця семантика передається дієсловами в *PrS*, а в перекладі автор віддав перевагу прикметникам, оскільки вони є тими засобами, що здатні передати українською мовою моральні чи фізичні властивості живих істот. Цю

трансформацію можна описати як заміну дії ознакою. Прикметники більш адекватно ніж дієслова, які українською мовою звучать нейтрально і позбавлені експресивності, передають, підкреслюють безпосередню властивість, а також ознаки дії, такі як повторюваність (речення 1), постійний якісний стан (приклад 2).

Форма **майбутнього часу недоконаного виду** не є типовим засобом перекладу PrS, але зустрічається в художній літературі.

Dorian, get up on the platform, and don't move about too much, or pay any attention to what lord Henry says [Wilde 1978; p. 22].
Доріане, станьте на поміст і не дуже ворушіться. І не звертайте ніякої уваги на те, що говоритиме лорд Генрі [пер. Даценко М. 1976; с. 22].

Наведений приклад підтверджує, що той самий зміст має неоднаковий план вираження у двох мовах. Хоч лексичне вираження змісту майже ідентичне, проте диференціюється його граматична реалізація. Ми вважаємо, що передача PrS майбутнім часом недоконаного виду пов'язана із бажанням автора перекладу образно виразити зміст оригіналу з врахуванням мовних тенденцій та особливостей української мови.

Статистичні дані, наведені у нижчеподаній таблиці, подають кількісне та процентне співвідношення різних засобів перекладу часових форм PrS українською мовою. Як бачимо з таблиці, один засіб вираження дії в англомовних художніх творах реалізується українських художніх перекладах сукупністю засобів.

Отже, форми PrS найчастіше перекладаються українською мовою адекватними одиницями, тобто *теперішнім часом*, який складає 67% від загальної кількості прикладів. Типовими і досить поширеними засобами перекладу PrS є *майбутній час доконаного* (10,5%) і *минулий час недоконаного* (6%) видів. *Минулому часові доконаного виду* в нашій вибірці відповідає 73 приклади вживання, що становить 4,5% від загальної кількості проаналізованих прикладів.

Таблиця 1

Засоби перекладу часової форми Present Simple українською мовою

PrS	№	Засоби перекладу	К-ть прикладів	%
	1	теперішній час	1091	67%
	2	майбутній час док. виду	174	10,7%
	3	минулий час н/д виду	96	6%
	4	минулий час док. виду	72	4,4%
	5	бути + інфінітив	53	3,3%
	6	інфінітив	40	2,5%
	7	умовний спосіб	32	2%
	8	модальне дієслово + інфінітив	28	1,7%
	9	дієприслівники тепер. та мин. часу	21	1,3%
	10	прикметники	16	1%
	11	майбутній час н/д виду	1	0,1%
Всього: 1624				

Такі засоби перекладу PrS як сполучення дієслова *бути* з *інфінітивом* (3,3%), сама форма *інфінітива* (2,5%), *умовний спосіб* (2%), *модальне дієслово з інфінітивом* (1,7%) зустрічаються не часто. *Дієприслівники та прикметники* складають лише 1,3% та 1,2% усіх прикладів. Їх вживання спостерігаємо у рідкісних випадках, проте вони також є тими відповідниками, котрі передають семантичні особливості PrS.

На основі проведеного аналізу ми можемо стверджувати, що засоби перекладу PrS вживаються переважно з метою актуалізації семантичних, стилістичних, функціональних чи контекстуальних категорій змісту.

Література

Лі Х. Убити пересмішника // Перекл. Харенко М. – Київ: Дніпро, 1986. – 328с.
Лондон Дж. Мартін Іден // Перекл. Рябова М. – Київ: Дніпро, 1986. – 336с. *Уальд О.*
 Портрет Доріана Грея // Перекл. Доценко М. – Київ: Вища школа, 1976. – 236с.
Шекспір В. Коріолан // Перекл. Павличко Д. Твори в шести томах. Т. 5. – Київ: Дніпро, 1986. – С. 527 – 640. *Lee H.* To kill a Mocking Bird. – Kiev: Dnipro Publishers, 1977. – 344 p. *London J.* Martin Eden. – Kiev: Dnipro Publishers, 1976. – 316p. *Shakespeare W.* The Tragedy of Coriolanus // The Riverside Shakespeare. – USA: Boston, 1972. – P. 1396 – 1440. *Wilde O.* The Picture of Dorian Gray. – Kiev: Dnipro Publishers, 1978. – 232 p.

ШАМА И.Н.

(Запорожский нац. ун-т)

АНТРОПОНИМЫ КЛЕРИХЬЮ: ПРЕОДОЛЕНИЕ ТРУДНОСТЕЙ В ПЕРЕВОДЕ

Anthroponyms in clerihew belong to the core of genre-and-style dominant. They produce the rhyme, perform the introductory function and allude to the intertext. Therefore it's absolutely important to reproduce anthroponyms of clerihews adequately.

Key words: *clerihew, anthroponym, translation, adequacy*

Перевод ім'єн собственных всегда вызывал большой интерес и у теоретиков, и у практиков перевода. Научные исследования и учебники по переводоведению, вышедшие в последние десятилетия, уделяют проблеме воссоздания ім'єн особое внимание. Достаточно вспомнить работы И.С.Алексеевой, Ю.В.Пиввуевой, Е.В.Двойнина, В.С.Модестова, Н.К.Гарбовского, не говоря уже о ставших классическими трудах С.Влахова, С.Флорина, К.И.Чуковского, Н.Галь и многих других, чтобы предположить исчерпанность проблемы на сегодняшний день. Но, как обычно бывает, развитие теории, совершенствование практики перевода, новые направления в филологии в целом, эволюция межкультурных связей, развитие литературного процесса вновь доказывают, что невозможно поставить точку в изучении какого бы то ни было явления, тем более в области исследования художественного текста. Последний априори предполагает множественность интерпретаций. Не случайно так популярна сегодня теория интертекстуальности. Имя же, будучи частью художественного текста, в этих многосферных проекциях участвует весьма активно, строя образы, аллюзируя к гипертексту, давая ключ к пониманию оригинала и ... порождая переводческую проблему.

Вопрос всё тот же: переводить или транскрибировать? И как выбрать? С.Влахов и С.Флорин ответ сформулировали достаточно ясно: говорящие имена переводят всегда, называющие – всегда транскрибируются. Практика перевода это правило